

STIFTELSEN RÄTTSFONDEN

Tack för att du svarat på vår enkät. De rätta svaren kan du se nedan. Du kanske vill veta vilka som ställt frågorna – och varför.

Rättsfonden är en fristående stiftelse som har till uppgift att främja förståelsen för demokrati bland unga människor. Och nu vill vi veta vad man i gymnasiet får lära sig om demokratin.

Vi tror nämligen att det kan vara för litet eller svårt att förstå. Demokrati är ju inte så enkelt. Det är mycket mer än att alla medborgare får rösta och att den folkvalda majoriteten bestämmer.

I en sann demokrati är det inte fritt fram för majoriteten att göra precis som den vill. Den hindras av grundlagen, som förbjuder de folkvalda att stifta lagar som strider mot mänskliga rättigheter (som religionsfriheten, rätten till rättvis rättegång, friheten att bilda partier, osv). Men också grundlagen kan ändras av majoriteten, (i Sverige kräver det två riksdagsbeslut med ett val emellan). Det är alltså möjligt i demokratisk ordning inskränka eller avskaffa friheten.

Det finns i Europa stater som kallar sig demokratiska och där regeringar faktiskt är folkvalda, (Ryssland, Turkiet, Polen, Ungern) men där människor inte längre kan räkna med att behandlas rättvist, eftersom polisen och allt fler domstolar lyder regeringspartiet. Istället för att debattera med en politisk motståndare kan regeringen sätta honom i fängelse för ett uppdyktat brott.

Därför har vi ställt så många frågor om domstolar. I en liberal demokrati, som den svenska, är makten delad mellan parlamentet, regeringen och rättsväsendet. Det kallas ”maktdelning”, på engelska check-and-balance. Dessa tre makter kontrollerar varandra. Både riksdagen (parlamentet) och domstolar kan sätta stopp för en regering som bryter mot grundlagen. Varken riksdag eller regering har något inflytande över hur domstolar dömer. En domare kan inte avsättas om hen inte tappat förståndet eller direkt brutit mot lagen. En dom kan bara ändras av en domstol. Vill regeringen en ha hårdare straff för vissa brott eller vill man ha färre uppehållstillstånd, måste man först ändra lagen, vilket bara riksdagen kan göra.

Detta är innebörden i det vackra uttrycket ”land skall med lag byggas”.

Demokratifrågor

Man får inte ställa upp som riksdagskandidat om man...

1. ...tagit emot pengar från en politisk organisation i utlandet
2. ...har dömts för skattebrott
3. **...inte är svensk medborgare**
4. ...tillhör ett parti som vill avskaffa demokrati
5. Vet ej

Public service avser radio- och TVproduktioner i allmänhetens tjänst, såsom t.ex. SVT, SR, UR. Vad av följande stämmer om public service?

1. Regeringen kan avskeda en journalist som kritiserat regeringen
2. Programledare måste alltid försvara regeringens politik
3. Regeringen godkänner vilka program som får sändas
4. **Programledare får inte propagera för regeringens politik**
5. Vet ej

I Sverige råder pressfrihet. Det betyder att:

1. Ingen kan bestraffas för vad man skrivit i en tidning eller på internet
2. **Myndigheter får inte hindra en tidning eller annat medium från att publicera något**
3. Alla har rätt att utan betalning publicera vad som stått i annat medium
4. Tidningar är skattebefriade
5. Vet ej

Med ”grundlag” i Sverige menas...

1. ...den äldsta av Sveriges lagar, från 1351
2. **...en lag som är överordnad alla andra lagar i Sverige**
3. ...lagen om jordegendom och bygglov
4. Vet ej

”All offentlig makt utgår från folket” står det skrivet i Sveriges grundlag. Vad innebär det?

1. Att regeringen kan avsättas genom folkomröstning
2. **Att bara riksdagen kan ta beslut om ny lag**
3. Att domare utses av riksdagspartierna i proportion till deras valresultat
4. Att riksdagen kan ändra domstolsbeslut
5. Vet ej

Att Sverige är en ”rättsstat” betyder bl. a. att...

1. ...staten har rätt
2. ...när svensk lag krockar med EU:s lag så är det svensk lag som gäller
3. **...regeringen måste lyda lagen**
4. ...ingen kan bestraffas för det hen skrivit/sagt
5. Vet ej

Som medborgare i EU man grundläggande fri- och rättigheter. Det betyder bl.a.

1. Att alla föräldrar i EU har rätt till barnbidrag
2. **Att ingen religion kan förbjudas**
3. Att all högre utbildning är gratis
4. Att inga politiska partier kan förbjudas
5. Vet ej

I Sverige kan det vara straffbart att...

1. ...tala nedsättande om religion
2. ...uppmana andra att vägra vaccin mot Covid-19
3. **...sprida kränkande uppgifter om en person**
4. ...sprida falska uppgifter om myndigheter
5. ...offentligt vandalisera den svenska flaggan
6. ...påstå att statsministern ljuger
7. ...ropa "det brinner!" på biografen, fast det inte gör det
8. Vet ej

Oavsett hur det ser ut idag, vad av följande tycker du borde vara straffbart i Sverige?

1. Om man talar nedsättande om en religion
2. Om man uppmanar andra att vägra vaccin mot Covid-19
3. Om man sprider kränkande uppgifter om en person
4. Om man sprider falska uppgifter om myndigheter
5. Om man offentligt vandaliserar den svenska flaggan
6. Om man påstår att statsministern ljuger
7. Om man ropar "det brinner!" på biografen, fast det inte gör det
8. Inget av ovanstående

En domare i Sverige vars domar upprepade gånger ändrats i högre instans kan...

1. ...avsättas av regeringen
2. ...avsättas av riksdagen
3. ...avsättas av Högsta domstolen
4. **...kan ej avsättas**
5. Vet ej

En domare som i massmedia kritiserat ett lagförslag från regeringen kan...

1. ...riskera avdrag på lönen
2. ...avsättas av riksdagen
3. ...avsättas av regeringen
4. **...kan inte bestraffas**
5. Vet ej

Om regeringen anser att en domstol har dömt fel kan regeringen...

1. ...besluta att rättegången tas om
2. ...ändra domen
3. ...be riksdagen att ändra domen
4. **...inte göra något åt saken**
5. Vet ej

På vilket av följande sätt kan en dom av Högsta domstolen ändras?

1. Av en folkomröstning
2. **Av Högsta domstolen själv**
3. Av en riksdagsmajoritet
4. Av regeringen
5. Vet ej

Vad krävs för att höja straffen för våldsbrott?

1. Beslut av regeringen
2. **Lagändring av riksdagen**
3. Beslut av justitieministern
4. Beslut av riksåklagaren
5. Vet ej

Om regeringen tycker att för många utländska medborgare får stanna i Sverige kan regeringen...

1. ...ge order till Migrationsverket att minska antalet tillstånd
2. **...föreslå riksdagen att ändra i migrationslagen**
3. ...sänka lönerna för de tjänstemän som utfärdar många tillstånd
4. ...ge order till gränspoliserna att släppa in färre asylsökande
5. Vet ej

Sista frågan! En rättegång ska genomföras rättvist, står det enligt Regeringsformen. Det betyder bl.a:

1. Att åtminstone en av domarna måste vara av samma kön tro eller etnisk bakgrund som den åtalade
2. **Att den som är åtalad har rätt av att veta vem som vittnar mot hen**
3. Att den som är åtalad har rätt att få åklagarens alla frågor före rättegången
4. Att den som är åtalad kan förbjuda brottsoffret att närvara vid rättegången
5. domen kan överklagas till regeringen
6. Vet ej